

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΥΠΕΡΗΛΙΚΩΝ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΦΥΛΛΑΔΙΟ

Το φαινόμενο της δημογραφικής ωρίμανσης και γήρανσης συνεισφέρει στη συνεχή αύξηση του αριθμού των υπερηλίκων στη χώρα μας.

Τα σοβαρά κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, που δημιουργούνται από τη γήρανση του πληθυσμού, επιβαρύνουν τους ενεργούς πολίτες της χώρας και επηρεάζουν ακόμα και τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας.

Η γνώση των κοινωνικών προβλημάτων των υπερηλίκων συνεισφέρει στην καλλιέργεια πνεύματος κοινωνικής αλληλεγγύης και στην αποτελεσματική αντιμετώπισή τους.

Οι υπερήλικες ύστερα από μια μακρά και ουσιαστική προσφορά προς την οικογένειά τους και την κοινωνία αξίζουν κάθε υποστήριξης.

Διαμόρφωση κειμένου και επιμέλεια έκδοσης:
Θεόδωρος Ι. Δαρδαβέσης,
Επ. Καθηγητής Υγιεινής και Κοινωνικής Ιατρικής Α.Π.Θ.

Θεσσαλονίκη 2007

Ποια είναι τα κυριότερα κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι υπερήλικες;

Οι υπερήλικες αντιμετωπίζονται, συχνά, ως επιβαρυντικοί παράγοντες και ως μη αποδοτικοί παραγωγικά, με αποτέλεσμα να τίθενται έμμεσα ή άμεσα στο κοινωνικό περιθώριο. Οι καταστάσεις αυτές τους ωθούν συνήθως σε δογματισμούς, σε δυσπροσαρμοστικότητα και σε επιφυλακτικότητα απέναντι σε κάθε νέα ιδέα, σχέση ή συνήθεια. Στην πραγματικότητα, όμως, η αυξημένη λόγω ηλικίας νοσηρότητα σε συνδυασμό με τα σοβαρά κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν, οδηγούν τους υπερήλικες σε αποδιοργάνωση και συντελούν στη διαμόρφωση ενός ιδιόμορφου ψυχισμού, ο οποίος με τη σειρά του περιορίζει τις πιθανότητες διεξόδου από το φαύλο κύκλο που δημιουργείται.

Τα σημαντικότερα από τα κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι υπερήλικες, είναι τα εξής:

1. Οικονομικά
2. Κατοικίας και περιβάλλοντος
3. Μορφωτικού επιπέδου – Εκπαίδευσης
4. Αυτοεξυπηρέτησης
5. Κάλυψης του ελεύθερου χρόνου – Ψυχαγωγίας

1. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Η συνταξιοδότηση αποτελεί για ένα μεγάλο αριθμό υπερηλίκων την κύρια αιτία δημιουργίας οικονομικών προβλημάτων, αλλά και την απαρχή της ψυχοσωματικής τους κατάρρευσης.

Οι αυξημένες ανάγκες της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και ο παρατεταμένος χρόνος νοσηλείας των υπερηλίκων, σε συνδυασμό με το χαμηλό ύψος των συντάξεων και τη μη επαρκή κάλυψη των συγκεκριμένων αναγκών από τα Ασφαλιστικά Ταμεία, επιβαρύνουν τόσο τους ίδιους όσο και το στενό συγγενικό και φιλικό τους περιβάλλον. Επιπλέον, η συνεχής αύξηση του αριθμού των υπερηλίκων και η μεγάλη υπογεννητικότητα, που χαρακτηρίζουν ιδιαίτερα τις αναπτυσσόμενες χώρες, δημιουργούν ευρύτερες κοινωνικές και οικονομικές επιβαρύνσεις, που τις επωμίζεται ο ενεργός πληθυσμός των νεαρότερων ηλικιών.

Με το δεδομένο ότι παράταση της ζωής δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να σημαίνει απλώς παράταση της έλευσης της στιγμής του θανάτου, κρίνεται ως απαραίτητη η διατήρηση των πνευματικών, σωματικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων των ατόμων της τρίτης ηλικίας. Το μέσο προς την κατεύθυνση αυτή είναι η παροχή δυνατοτήτων

άσκησης κάποιου επαγγέλματος ή μιας ευχάριστης απασχόλησης, που όμως δεν πρέπει να ταυτίζονται αποκλειστικά με την επίλυση τυχόν βιοποριστικών αναγκών.

2. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η διαβίωση των υπερηλίκων σε κατοικίες που είναι προσαρμοσμένες στις ανάγκες τους, συμβάλλει καθοριστικά στη διατήρηση της ανεξαρτησίας τους και διευκολύνει, σε σημαντικό βαθμό, την ενεργό συμμετοχή τους στα κοινωνικά δρώμενα. Η διαμόρφωση όμως των κατοικιών και η γενικότερη πολεοδομική οργάνωση στις περισσότερες χώρες του κόσμου αναγκάζει τους υπερήλικες να διαβιούν σε χώρους που εμποδίζουν την άνετη διαμονή τους και λειτουργούν ανασταλτικά στο ψυχισμό τους.

Στις αγροτικές περιοχές οι κατοικίες περιβάλλονται, συνήθως, από ιδιόκτητο υπαίθριο χώρο και είναι, κατά κύριο λόγο, μεγαλύτερες από αυτές των αστικών περιοχών. Το στοιχείο αυτό επιτρέπει μεν την άνετη συγκατοίκηση των υπερηλίκων με τα παιδιά τους, αποβαίνει όμως αρνητικό στις περιπτώσεις των υπερηλίκων εκείνων που διαβιούν μόνοι στα χωριά τους και αναγκάζονται να φροντίσουν χώρους σαφώς μεγαλύτερους από τις ανάγκες και τις δυνατότητές τους. Επιπλέον, πολλές αγροτικές κατοικίες μη διαθέτοντας σύγχρονες ανέσεις, ιδιαίτερα στον τομέα της υγιεινής, αποβαίνουν σχεδόν ανυπόφορες για άτομα με προβλήματα ακράτειας και κινητικότητας, ενώ σε πολλές περιπτώσεις η έλλειψη κατάλληλων συνθηκών θέρμανσης και προετοιμασίας του φαγητού ευνοεί την πρόκληση διαφόρων ατυχημάτων.

Στις αστικές περιοχές οι κατοικίες είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία μικρά διαμερίσματα πολυκατοικιών, που δεν περιβάλλονται συνήθως από υπαίθριους χώρους και έχουν θέα από μικρά μπαλκόνια, πολυσύχναστους δρόμους και στενούς ακάλυπτους χώρους.

Τα πολύροφα κτίρια, η πυκνή και άναρχη δόμηση, η μεγάλη κυκλοφορία των οχημάτων, η έλλειψη πράσινου και οι έντονοι ρυθμοί διαβίωσης του αστικού πληθυσμού, εκμηδενίζουν τα πλεονεκτήματα, που θα μπορούσαν να τους προσφέρουν οι τεχνολογικές δυνατότητες των αστικών κέντρων και αναγκάζουν τους υπερήλικες να διαβιούν εγκλωβισμένοι σε διαμερίσματα, περιορίζοντας ακόμα περισσότερο τις φυσικές τους ικανότητες, λόγω έλλειψης σωματικής άσκησης.

Είναι γεγονός, ότι η δόμηση των κτιρίων και ο εξοπλισμός τους έχουν ως προδιαγραφές τις ανάγκες και τις δυνατότητες των υγιών ενηλίκων ατόμων, με αποτέλεσμα οι κατοικίες να γίνονται δύσχρηστες για παιδιά, αναπήρους και υπερήλικες.

Ο κύριος λόγος που δεν λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες των ειδικών πληθυσμιακών ομάδων στον οικιστικό σχεδιασμό, είναι ο οικονομικός. Οι κατασκευές, που προορίζονται για τους υγιείς ενήλικες, είναι σαφώς φθηνότερες από τις κατασκευές που προοριζόμενες για υπερήλικες απαιτούν ιδιαίτερο σχεδιασμό, εξειδικευμένα υλικά δόμησης, μεγαλύτερο χώρο για ράμπες και ανελκυστήρες, καθώς και περισσότερο εξελιγμένη τεχνολογία.

3. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Τα αποτελέσματα σειράς ερευνών, που διεξήχθησαν σε διάφορες χώρες του κόσμου, έχουν οδηγήσει στη διαπίστωση, ότι τα ποσοστά των υπερηλικών και μεσηλικών που είναι αναλφάβητοι ή έχουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης είναι ιδιαίτερα υψηλά. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τη γενικότερη βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου των νέων δημιουργεί δυσκολίες στην επικοινωνία των υπερηλικών με άτομα νεαρής ηλικίας. Επιπλέον, ο αναλφάβητισμός των υπερηλικών τους οδηγεί σε περαιτέρω κοινωνική απομόνωση, αφού δυσκολεύονται να συντάξουν κάποιο γράμμα, να διαβάσουν τους υπότιτλους ξένων προγραμμάτων που προβάλλονται στην τηλεόραση ή ακόμα να διαβάσουν τις οδηγίες κάποιου φαρμακευτικού παρασκευάσματος.

Σε διάφορες προηγμένες χώρες παρέχεται η δυνατότητα σε υπερήλικες να βελτιώσουν το μορφωτικό τους επίπεδο παρακολουθώντας μαθήματα ακόμα και πανεπιστημιακού επιπέδου.

Στις Η.Π.Α. ορισμένα πανεπιστήμια παρέχουν υποτροφίες σε άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών προκειμένου να παρακολουθήσουν μαθήματα λογοτεχνίας, ιστορίας, τέχνης κ.ά. Στη Γαλλία ιδρύθηκε το 1971 στην Τουλούζη πανεπιστήμιο υπερηλικών, το οποίο προσφέρει εκπαίδευση σε άτομα της τρίτης ηλικίας ανεξάρτητα του μορφωτικού τους επιπέδου και με ελάχιστη οικονομική επιβάρυνση. Στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του συγκεκριμένου πανεπιστημίου εντάσσεται και η ιατρική παρακολούθηση των υπερηλικών με στόχο τη διατήρηση εκτός της πνευματικής και της φυσικής τους κατάστασης σε υψηλό επίπεδο.

Η Ελλάδα ήταν η πρώτη χώρα που προχώρησε σε προσαρμογή της εκπαίδευσης των ενηλίκων σύμφωνα με τις αρχές της απόφασης της UNESCO του 1976 για την εφ' όρου ζωής εκπαίδευση. Με βάση τις αρχές της απόφασης αυτής ιδρύθηκαν και λειτουργούν ανοικτά πανεπιστήμια με ευθύνη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των Περιφερειακών Συμβουλίων Λαϊκής Επιμόρφωσης. Στα πανεπιστήμια αυτά διοργανώνονται διαλέξεις και συζητήσεις για ποικίλα θέματα, που έχουν τη δυνατότητα να παρακολου-

θήσουν άτομα κάθε ηλικίας, χωρίς όμως να υπάρχει αξιολόγηση της αποδοτικότητας των συμμετεχόντων.

Συστηματική προσπάθεια αξιοποίησης της πείρας και των γνώσεων των υπερηλικών δεν έχει ακόμα πραγματοποιηθεί στη χώρα μας. Η συμβίωση, όμως, σε πολλές οικογένειες δύο και τριών γενεών, καθώς και η συμμετοχή πολλών παππούδων και γιαγιάδων στη φροντίδα των εγγονών τους, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις στις οποίες η μητέρα εργάζεται, θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μια πιθανή ευκαιρία μετάδοσης παραδοσιακών γνώσεων και πολιτιστικών αξιών σε νεαρά άτομα. Επιπλέον, η παρατηρούμενη στρόφη στις πολιτιστικές ρίζες του λαού μας και η αναβίωση του ενδιαφέροντος πολλών Ελλήνων για τη λαϊκή τέχνη, τη δημοτική μουσική και τους χορούς τείνει να δημιουργήσει μια ζήτηση ειδικών γνώσεων, που κατέχουν με αυθεντικότητα μόνο άτομα της τρίτης ηλικίας.

4. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΥΤΟΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΣ

Οι υπερήλικες και ιδιαίτερα όσοι έχουν υπερβεί την ηλικία των 70 ετών δυσκολεύονται να ανταποκριθούν σε καθημερινές ασχολίες, που έχουν σχέση με την ατομική καθαριότητα, τη φροντίδα του σπιτιού, το μαγείρεμα και την ένδυση. Εάν ο υπερήλικας βρίσκεται κάτω από την προστασία στενών συγγενών, οι ανάγκες αυτές καλύπτονται επαρκώς. Στην αντίθετη περίπτωση δημιουργούνται προβλήματα υποσιτισμού, υγιεινής και άλλα που επιτείνουν τα ψυχοσωματικά προβλήματα που χαρακτηρίζουν την ηλικία. Στις περιπτώσεις αυτές η λύση είναι η παροχή φροντίδας από τρίτα πρόσωπα, έναντι κάποιου οικονομικού ανταλλάγματος ή η εισαγωγή σε κάποιο ίδρυμα, η οποία επιλύει μεν τις βασικές ανάγκες αυτοεξυπηρέτησης, δημιουργεί όμως άλλα πρόσθετα ιατροκοινωνικά προβλήματα.

5. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΛΥΨΗΣ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ – ΨΥΧΑΓΩΓΙΑΣ

Οι υπερήλικες που δεν είναι κοινωνικά απομονωμένοι, διαθέτουν κάποια οικονομική άνεση και δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα υγείας καλύπτουν τον ελεύθερο χρόνο τους ασχολούμενοι με διάφορα ενδιαφέροντα, συχνάζοντας σε λέσχες, συμμετέχοντας σε εκδρομές και στις δραστηριότητες σωματείων ή οργανώσεων.

Η πλειοψηφία, όμως, των υπερηλικών δεν έχει δυνατότητες ευχάριστης ψυχαγωγίας και δημιουργικής κάλυψης του ελεύθερου χρόνου. Στις περιπτώσεις αυτές τα Κέντρα Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων (Κ.Α.Π.Η.) παρέχουν σημαντικό έργο,

διοργανώνοντας προγράμματα ψυχαγωγίας, ανεβάζοντας θεατρικά έργα, παρουσιάζοντας μουσικά προγράμματα και διοργανώνοντας εκδρομές.

**Διαμόρφωση κειμένου
και επιμέλεια έκδοσης**

**Θεόδωρος Ι. Δαρδαβέσης
Επ. Καθηγητής
Υγιεινής και Κοινωνικής Ιατρικής Α.Π.Θ.**

